

PROTOKOL

2022 | YIL 3 SAYI 2

KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMA
MERKEZİ DERGİSİ

Kardeşlikten Düşmanlığa:
Ekonomi ve Ekoloji İlişkisi

**Gamze
UZUN**

Brexit Çerçevesinde İktisadi Birliklerin
Varlığına Dair Görüşler

**Aslıhan
ÖZTÜRK**

Pembe Yakalı İş Gücü

**Ebru
MOĞULKOÇ**

Siber Caydırıcılık:
Devletler Siber Caydırıcılığı Öğrenebilir Mi?

**Kadriye
KOYUNCU**

Osmanlı Şehri'nin Turgut Cansever
Perspektifinden Değerlendirmesi

**Öznur
KÜÇÜKKELEPÇE**

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Doç. Dr. Abdullah UZUN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Öğr. Gör. Fatma NALBANT

Arş. Gör. Nisa ERDEM

Arş. Gör. Tülay DEMİR

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Bünyamin ER (Yönetim Bilişim Sistemleri)

Doç. Dr. İsmail KÖSE (Uluslararası İlişkiler)

Doç. Dr. Umut ÜZAR (İktisat)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YADİGAROĞLU (Sosyoloji)

Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY (Uluslararası İlişkiler)

İLETİŞİM

Karadeniz Teknik Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, No:2-06

Telefon: 04623773227

Faks: +90 462 325 3205 – 325 3185

E-Posta: sam@ktu.edu.tr

Web: www.ktu.edu.tr/sam

Yayın Türü:

Ulusal Süreli

**KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ**

**STRATEJİK
ARAŞTIRMA MERKEZİ**

PROTOKOL DERGİSİ

SAHİBİ

Doç. Dr.
Özgür TÜFEKÇİ

Karadeniz Teknik
Üniversitesi
Stratejik Araştırma
Merkezi Müdürü

KTÜ SAM Protokol Dergisi kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, iktisat, işletme ve sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilimler alanında, kısa makalelere yer veren akademik bir dergidir. Kısa makalelerin yanı sıra rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da dergi bünyesinde her sayıda belirli oranda yer verilecektir.

KTÜ SAM Protokol Dergisi Şubat ve Ağustos aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.

Dergide yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yazarlara aittir; Derginin sorumluluğu yoktur.

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

İÇİNDEKİLER

<i>Kısa makale</i>	<i>Kardeşlikten Düşmanlığa: Ekonomi ve Ekoloji İlişkisi</i> <i>Gamze UZUN</i>	6-16
<i>Kısa makale</i>	<i>Brexit Çerçevesinde İktisadi Birliklerin Varlığına Dair Görüşler</i> <i>Aslıhan ÖZTÜRK</i>	18-32
<i>Kısa makale</i>	<i>Pembe Yakalı İş Gücü</i> <i>Ebru MOĞULKOÇ</i>	34-41
<i>Kısa makale</i>	<i>Siber Caydırıcılık: Devletler Siber Caydırıcılığı Öğrenebilir Mi?</i> <i>Kadriye KOYUNCU</i>	43-53
<i>Kısa makale</i>	<i>Osmanlı Şehri'nin Turgut Cansever Perspektifinden Değerlendirmesi</i> <i>Öznur KÜÇÜKKELEPÇE</i>	55-61

PROTOKOL

BREXIT ÇERÇEVESİNDE İKTİSADİ BİRLİKLERİN VARLIĞINA DAİR GÖRÜŞLER

Yüksek Lisans Öğrencisi Aslıhan ÖZTÜRK

Artvin Çoruh Üniversitesi
asljozturk08@gmail.com

ÖZ

Ekonomi tarihinde Brexit, Avrupa Birliği ile İngiltere arasında ekonomik ve siyasi yönden önemli etkileri ve sonuçları olan sancılı bir süreçtir. Bu sürecin sonunda İngiltere ve Avrupa Birliği arasında yapılan STA (Serbest Ticaret Antlaşması) taraflar açısından ekonomik korunmayı sağlarken aynı zamanda Avrupa ülkelerinde şüphe oluşması anlamına gelen Euroscepticism'in oluşmasına neden olmuştur. Bunun en önemli göstergelerinden biri de parasal birlik anlamına gelen Eurozone ve kişilerin serbest dolaşımına imkân sağlayan Schengen bölgesi dışında kalmayı tercih etmesidir. İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne verdiği az katkı görmesi, Doğu Genişleme Turu kapsamında çalışma izni gerek olmadan oluşturulan dolaşım hakkının ülkenin iş fırsatlarını azalttığı düşüncesini doğurmuştur. Bunun sonucunda ülkede Avrupa Birliği düşmanlığı ile ırkçılık söylemleri oluşmuştur. Brexit sürecinin en başından beri şüpheleri olan İngiltere'nin Avrupa Birliği'nde artan sosyal adaletsizlikle beraber üyelik konusu önemli bir sorun haline gelmiştir. Ülke genelinde yapılan referandumla İngiltere Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı almış ve 31 Ocak 2020 tarihinde ticaret bloğunu resmen terk etmiştir. Bunun sonucunda ülke ekonomisinde ve refah seviyesinde azalma görülmüştür. Brexit'in dünyaya olan etkilerine bakıldığında bütünleşme çabalarının özellikle NAFTA ve APEC gibi farklı ekonomik statüdeki ülkeler arasında ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim Brexit'in NAFTA'ya olası etkilerinden söz edilmemektedir. Çünkü NAFTA Brexit öncesi yürürlükten kaldırılmıştır. Brexit'in ABD üzerinde olası etkilerine bakıldığında ise İngiltere için ekonomik kurtuluş olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Brexit, Avrupa Birliği (AB), Ekonomi

Giriş

Avrupa Birliği (AB) projesi, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olan dizginlenemez ulusal çıkarlar temelinde şekillenen uluslararası ilişkileri yeniden tasarlamak ve savaşların dünya çapında yarattığı politik, ekonomik ve toplumsal alandaki yıkımının tekrarına izin vermemek üzere bir barış projesi olarak doğmuştur. Bu amaç doğrultusunda, başlangıçta ekonomik düzeydeki kazanımların zamanla sosyal ve politik

boyutta da önemli iş birlikleri getireceği tezi temelinde hareket edilerek, öncelikle ekonomik birliğin sağlanması için adımlar atılmış; sonrasında günümüz uluslararası sisteminde kendi şahsına münhasır bir yer teşkil eden ve politik bir birliğe evrilen Avrupa Birliği ortaya çıkmıştır (Alkan & Bakırcıoğlu, 2017: 323).

Belçika, Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'nın bir araya gelip temellerini attıkları Avrupa Birliği, birinci genişleme dalgası ile 1 Ocak 1973 tarihinde İngiltere birliğe giriş yapmıştır. Fakat İngiltere ilk günden itibaren birliğe karşı hep bir şüpheyle yaklaşmış ve sorunlu bir üyelik süreci geçirmiştir. Bu süreç sonunda İngiltere 23 Haziran 2016 tarihinde ülke genelinde yapılan bir referandum sonucu %51,9 çoğunlukla Avrupa Birliğinden ayrılma kararı alarak Avrupa Birliği tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir. Tarihler 27 Mart 2017'yi gösterdiğinde ise Brexit müzakereleri resmi olarak başlamıştır (Kılınç, 2016: 3). Bu müzakereler sonucunda 31 Ocak 2020 tarihinde İngiltere birlik üyeliğinden tamamen çıkmıştır. İngiltere'nin aldığı bu karar yakın tarihlerde verdikleri en önemli siyasi karar olarak tarihe geçerken, İngiliz siyaseti, Avrupa Birliği'nin kurumsal geleceği ve uluslararası sistemdeki yeri açısından kapsamlı değişiklikleri beraberinde getirerek yoğun bir belirsizlik ve tartışma dönemine girilmiştir (Kutlay, 2017: 6).

İngiltere gibi diplomatik ve ekonomik açıdan Avrupa Birliği içinde ağırlıklı olan bir ülkenin Avrupa Birliği'nden ayrılması Avrupa Birliği içerisinde birliği güçlendireceği gibi, aksi bir durumda domino etkisiyle bazı Avrupa Birliği ülkelerinin Avrupa Birliği'ne olan bağlılıklarını negatif anlamda etkileyebilir (Büyükcın, 2019: 5). Bu doğrultuda çalışmanın amacı, İngiltere'nin aldığı Brexit kararının İngiliz siyasetine, ekonomisine etkisini tartışmak ve Avrupa Birliği, Nafta gibi iktisadi birliklerin üzerindeki olası etkilerini küreselleşme bağlamında değerlendirmektir.

1. İngiltere'nin AB'ye Bakışı ve Brexit Süreci

Brexit kavramı; İngiltere'nin Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılma sürecini kısaca ifade etmek için 'Britain' ve 'Exit' kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Avrupa'da siyasi bir birliğe karşı olan İngiltere bununla beraber kıtada serbest bir pazarın kurulmasından yanadır. Bu nedenle Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşunda yer almayarak bu arzusunda direnmeye çalışmış, fakat bu toplulukların başarılı sonuçlar vermesi ve cazibe merkezi haline gelmesiyle ekonomik ve politik yönden örgüt karşısında zayıf kalmak istemediğinden, 1961 yılında üyelik başvurusunda bulunmuştur (Aktaş, 2019: 264). Ancak dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle,

İngiltere'nin Kıta Avrupa'sından başka bir ülke olduğunu ve ekonomik sıkıntılar içerisinde bulunduğunu dile getirerek birliğe girmesinin anlamsız ve gereksiz olduğunu vurgulamış ve üyeliği veto etmiştir (Balkır, 2021: 212). Tarihler 1967'yi gösterdiğinde İngiltere bir kez daha üyelik başvurusunda bulunmuş fakat yine Fransa tarafından veto edilmiştir. 1969 yılında Charles De Gaulle'ün Cumhurbaşkanlığından istifa etmesiyle İngiltere'nin üyeliğinin önü açılmıştır (Kılınç, 2016: 3).

Üyelik başvurusu iki kez reddedilen ve Avrupa Topluluğu'na ancak 1 Ocak 1973 yılında üye olan İngiltere, üyeliğinin birinci yılında bu üyeliği sorgulamaya başlamıştır. Üyelik koşullarının adil olmadığını ileri süren İngiltere, 1975 yılında Avrupa Topluluğundan ayrılmak için referanduma gitmiş, fakat bu referandumda İngiltere seçmenleri üçte iki oranında Avrupa Topluluğunda kalma yönünde beyanda bulunmuşlardır. 2010 yılında İngiltere başkanlık koltuğuna oturan Cameron, Avrupa Birliği'nin rekabet gücünü kaybettiğini, avro bölgesinin ve göç politikalarının sorunlu olduğunu vurgulamıştır. Böylece İngiltere-AB ilişkilerine zarar verdiğini açıklamıştır. Cameron Avrupa Birliği karşıtlarını partide tutabilmek amacıyla 2015 seçimlerini kazanması durumunda Avrupa Birliği üyeliğini referanduma götüreceğini söylemiş ve böylece 'Brexit'e giden süreç başlamıştır (Topaloğlu, 2018: 348). İngiltere halkı 23 Haziran 2016 yılında gerçekleştirdiği referandumda %51,9 oy oranıyla Avrupa Birliği'nden ayrılma cevabını vermiştir (Topaloğlu, 2018: 349).

Brexit referandumu Avrupa Birliği tarihinde bir ilk olduğu için hem İngiltere'nin hem de Avrupa Birliği'nin geleceğini ciddi anlamda etkileyen bu ayrışmaların sonuçları ve İngiltere-Avrupa Birliği ilişkilerine etkileri, aralarında yapılan Brexit müzakereleri sonucu ortaya konmuştur. Bu müzakereler 21 Aralık 2020 yılında İngiltere ve Avrupa Birliği arasında bir STA (serbest ticaret antlaşması) ile sonuçlanmıştır. Anlaşma 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir (T.C Ticaret Bakanlığı, 2021). İngiltere bu anlaşma ile birlikte 31 Ocak 2020 tarihin de birlik üyeliğinden tamamen çıkmıştır (Balkır, 2021: 216). Serbest ticaret antlaşması iki tarafın da bu güne kadar yapmış olduğu en büyük ticaret antlaşmasıdır. Antlaşmaya dair yapılan ilk açıklamalara göre;

- İngiltere ve Avrupa Birliği arasında malların dolaşımı tarifersiz ve kotasız olacak,
- Ürünler gümrükte kontrole tabi tutulacak,
- Rekabetin adil ve eşit şartlarda gerçekleşmesi sağlanırken anlaşmazlıkların çözümü için bir arabuluculuk mekanizması oluşturulacak,

- Avrupa Birliği ve İngiltere balık stoku ortak yönetilecek. İngiltere'nin kendi kara sularındaki balıkçılık kotası 5,5 yıl içerisinde, %50'den %75 seviyesine çıkarılacak,
- İngiltere 2026'dan itibaren Avrupa Birliği balıkçı teknelerini yasaklamayı seçmesi durumunda Avrupa Birliği'nin buna karşılık olarak İngiliz balıklarına vergi getirmesine izin verilecek,
- İngiltere mali katkı sağlaması durumunda Avrupa Birliği'nin araştırma programlarına dâhil olabilecek,
- İngiltere merkezli finans kurumlarının, Avrupa Birliği tek pazarına erişimi olmayacaktır.

Anlaşma maddeleriyle, İngiltere ve Avrupa Birliği arasındaki serbest ticaret korunmaya devam etmiştir (Kol, 2021: 38-39).

İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmasının altında birçok neden yatmaktadır. İngiltere'de ortaya çıkan ve zamanla tüm Avrupa'ya yayılan Euroscepticism (Avrupa şüpheciliği), İngiltere'nin Avrupa Birliği ile yaşadığı bütçe sorunları, İngiliz milliyetçiliği, küreselleşme ile artan göç ve mülteci sorunu, 2008 küresel krizinden sonra ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar, bozulan gelir dağılımı küresel ölçekte siyaseti ve hükümet politikalarını etkilemektedir. Yine göçmen politikaları, işsizlik, mülteci sorunu ve terör tehdidi İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması yönünde etkili ve belirleyici olmuştur (Kol, 2021: 26).

1.1 Avrupa Şüpheciliği (Euroscepticism)

Avrupa şüpheciliği konuyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken en önemli kavramlardan birisidir. Bu kavram ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmış ve tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Avrupa şüpheciliği, Avrupa entegrasyonu sürecine karşı muhalefet ve şüphe olarak tanımlanabilir (Türko & Gökçenoğlu, 2020: 575).

Avrupa şüpheciliği düşüncesinde İngiltere'nin ulusal çıkarlarının Avrupa Birliği yönergeleri ile uyumlu olmadığı dile getirilmektedir. İngiltere Avrupa Birliği'nin genişleme süreçlerini ve yeni üye katılımlarını desteklemiş olsa da siyasi birleşmenin derinleşmesine karşı çıkmaktadır. İngiltere'nin ekonomik ve parasal birlik oluşturma fikrine karşı çıkarak, parasal birlik olan Eurozone ve kişilerin serbest dolaşımına imkân sağlayan Schengen bölgesi dışında kalmayı tercih etmesi de Avrupa Birliği'ne takındığı şüpheci tavrın göstergelerinden biridir (Soytürk, 2020: 319). Bununla beraber 2008 finans krizinin Avrupa Birliği üzerinde olumsuz etkileri nedeniyle Avrupa Birliği'ne küresel çapta etkinliğinin azalmasıyla beraber Avrupa Birliği'ne güven azalmıştır. Aynı zamanda bu krizle beraber üretim düzeyinin düşmesi şüpheciliğin artmasına sebep olmuştur (Alakbarov, 2018: 9).

1.2. Bütçe Sorunu

İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne yaptığı katkılar ulusal çıkarlar doğrultusunda tartışma meselesi haline gelmiştir. Bu tartışmaların büyük bir kısmını Avrupa Birliği bütçesine katkı ve Ortak Tarım Politikası (CAP) oluşturmaktadır. 1979 yılında başkanlık görevine gelen Margaret Thatcher, ülkesinin Avrupa Birliği'ne olan katkısının, Avrupa Birliği'nden alınan katkıdan ve diğer üye ülkelerin birliğe buldukları katkıdan çok daha fazla olduğunu dile getirmiştir. Bunun altında yatan sebep ise, tarımın Avrupa Birliği katkılarından en fazla yararlanan sektör olması ve İngiltere'de tarımın önde gelen sektör olmaması nedeniyle İngiltere Avrupa Birliği'nden yeterince katkı alamadığı düşüncesidir. Thatcher'ın bu yaklaşımı sonucunda İngiltere 1984 yılında kalıcı olarak iskonto hakkı kazanmıştır (Şenbaş, 2019: 229). Bu iskonto hakkına aynı zamanda "Britanya İndirimi" denmektedir. Buna rağmen İngiltere birlik bütçesine en fazla katkı yapan üçüncü ülke konumundadır. Bu imtiyaza rağmen konu güncelliğini korumuş ve Brexit sürecinde en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir (Erdem, 2019: 49).

1.3. Göç ve Mülteci Sorunu

Avrupa Birliği'nin beşinci genişleme süreci olan ve 12 ülkenin üyeliğinin onaylandığı en kapsamlı genişleme süreci "Doğu Genişleme Turu" olarak bilinmektedir (Bostan, 2019: 588). Doğu genişlemesi turu ardından Avrupa Birliği, işçilerin serbest dolaşım ilkesini uygulamaya başlamıştır. Bu kavram, emek faktörünün herhangi bir engelle karşılaşmadan Avrupa Birliği ortak pazarında dolaşımını ifade etmektedir. Birlik içerisinde serbest dolaşım neticesinde, vize işlemleri ve çalışma iznine gerek olmadan çok geniş bir dolaşım ağı oluşturulmuştur. Bunun sonucunda işgücü verimliliği ve maliyetlerde etkinlik sağlanmıştır. Bu dolaşım hakkı aynı zamanda piyasalardaki emek arzını artırarak, ucuz işgücünün artmasına sebep olmuştur (Kılıcı, 2018: 5).

İşçilerin serbest dolaşım ilkesinin İngiltere'yi Avrupa Birliği pasaportu sahiplerine açmasından bu yana göç İngiltere siyasetinde önemli bir mesele haline gelmiştir. Serbest dolaşım hakkıyla birlikte İngiltere'ye yapılan göçler artmıştır. Bu göçlerle birlikte İngiltere'de yaşam kalitesinin düşmesine yönelik düşünceler oluşmaya başlamıştır. Avrupa Birliği ülkelerinden gelen göçmenlerin, İngiltere'deki vatandaşların ücretlerini ve iş fırsatlarını azaltarak ülke refah seviyesinin azalttığını savunmuşlardır (Çetin, 2020: 170).

İngiltere için göç sorunu 14 Kasım 2015 Paris saldırıları ve 22 Mart 2016 Brüksel saldırılarından sonra daha karmaşık bir hal almıştır. Göç sorununun sürekli dile getirilmesiyle beraber, göçmenler ve İngiltere vatandaşları arasında ırkçı söylemler

artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise Avrupa Birliği düşmanlığı ve yabancı düşmanlığı üzerine kurulu kampanyalar düzenlenmiştir (Martin, 2017: 44).

1.4. Diğer Nedenler

İngiltere hiçbir zaman Avrupa Birliği tarzında derin bir bütünleşme taraftarı olmamış ve üyeliğinin en başından beri bu tavrını korumuştur. İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmak istemesinin nedenlerinden biri, dış ticaret politikasını bağımsız bir şekilde yürütme isteğidir. Bu politika kapsamında Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerle daha fazla ticari anlaşma imzalamayı hedeflemiştir (Altay, 2016: 3).

İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmasının diğer bir nedeni ise, Avrupa Birliği'nde artan sosyal adaletsizliktir. Gelir adaletsizliğinin giderek artması Brexit sürecini etkilemekle kalmamış, diğer Avrupa Birliği üye ülkelerinin de önemli sorunu haline gelmiştir. Bununla beraber ülkelerin içerisinde buldukları ekonomik krizlerin sorumlusunun Avrupa Birliği olduğu düşünölmeye başlanmıştır (Kol, 2021: 30).

2. Brexit'in İngiltere ve İktisadi Birlikler Üzerindeki Etkileri

2.1. Brexit Sonrası İngiltere Ekonomisi

İngiltere, 23 Haziran 2016 tarihinde ülke genelinde yapılan bir referandum sonucu Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı almış 31 Ocak 2020 tarihinde en yakın ve en büyük ticaret ortağı olan ticaret bloğunu resmen terk etmiştir. Referandumla birlikte Brexit'in kısa vadede sterlin üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. İngiltere'nin 250 şirketinin hisse fiyatları bir gün içerisinde 25 milyar sterlin değer kaybetmiştir. Sterlin Amerikan doları karşısında %8,5 değer kaybıyla son 31 yılın en düşük seviyesine gerilemiş, euro karşısında ise %7,2 değer kaybederek 1,17 seviyesine düşmüştür. Sterlindeki bu değer kaybı İngiltere ekonomisini dünya sıralarında geriye düşürerek dünya ekonomisindeki en büyük 5. ülke olma konumunu kaybetmesine sebep olmuştur. İngiliz sterlininin yaşadığı bu değer kaybı, ithalatın pahalılaşmasına ve bununla birlikte yaşanacak maliyet enflasyonunun artmasına neden olmuştur. Ancak yerli mallarının fiyatlarını düşürdüğünden dolayı ihracatçılar için fırsat yaratmıştır (Yalçın, 2019: 22).

Bilindiği üzere İngiliz ekonomisi açık bir ekonomidir. Dünya mal ticaretindeki payı ihracatta yaklaşık %10, ithalatta %5 civarındadır. Hizmet ticaretindeki payı ise ihracatta %2 ithalatta %5 olarak bilinmektedir. İngiltere'nin mal ve hizmet talebinin %12'si Avrupa Birliği ülkelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle İngiltere'nin en büyük ticari partneri Avrupa Birliği'dir. Neredeyse dış ticaretin yarısı Avrupa Birliği ülkeleri ile yapılmaktadır (Ayaz, 2017: 26-27).

Ülkedeki doğrudan yabancı sermayenin yarısından fazlası Avrupa Birliği'nden gelmekte olup, özellikle Hollanda, Fransa ve Almanya'nın toplam yabancı sermaye içindeki payı %60 dolayındadır. İngiltere'nin yurtdışı yatırımının %97'si de AB15 ülkelerine gitmektedir. Avrupa Birliği'nden ayrılan İngiltere'nin yabancı sermaye payı %22 civarında bir azalış göstermektedir. Bu da üretimi ve ekonomik refahı olumsuz etkilemiştir. Yabancı sermayedeki bu azalış hem istihdamı hem de istihdamın bölgesel dağılımını da olumsuz etkilemiştir (Balkır, 2021: 232).

Ayrıca Brexit ile birlikte İngiltere, ortak pazara ilişkin erişimini kaybetmiştir. Bunun sonucunda İngiltere'nin Avrupa Birliği ile artık bir AB üye ülkesi kadar kolay ve sorunsuz bir şekilde ticaret yapamayacağını ve Avrupa Birliği ile ticarete birçok engellemeye maruz kalacağı muhakkaktır. Dolayısıyla buda ticareti olumsuz etkileyecektir. Çünkü ortak pazardan çıkıldığından dolayı Kanada tipi STA(Serbest Ticaret Antlaşmaları) da dâhil olmak üzere İngiltere ile Avrupa Birliği arasında tesis edilebilecek hiçbir tür ticari ilişki modeli (GB, EFTA, EEA) İngiltere'ye ortak pazardaki kadar ticari kolaylıklar ve imkânlar sağlamayacaktır (Atmaca, 2021: 157).

Brexit' in İngiltere üzerindeki diğer bir etkisi ise; 2020 yılı ile birlikte İngiltere'nin GSYİH'si bu güne kıyasla %3'den fazla azalmıştır. Bu azalmanın hane başına maliyeti 2.200 pound'a denk düşmektedir. Daha sonra 2030 yılı ile birlikte maliyetin daha fazla artması ülkenin GSYİH'sinin %5'ten daha fazla küçülerek bugünün fiyatlarıyla hane başına maliyetinin 3.200 pound olarak gerçekleşeceği ve 2030 yılı ile birlikte ekonomisinin %6 oranında küçüleceği düşünülmektedir. OECD'ye göre, Brexit'in ticaret üzerindeki negatif etkisi uzun dönemde ortaya çıkacak ve zamanla büyüyecektir. Bu doğrultuda; ticarete yönelik düzenlemelerde ortaya çıkacak farklılıkların ticaret yapmanın maliyetini arttırması, ticaretin zarar görmesi, ihracat odaklı doğrudan yabancı yatırımda kayıpların artması ve İngiltere'nin yabancı yatırımlar için daha az çekici bir istikamet olacağına inanılmaktadır (Aras & Günar, 2018: 99-100).

2.2. Brexit'in Ekonomik Entegrasyonlar Üzerindeki Olası Etkiler

Ülkelerin ekonomik entegrasyona katılmalarının pek çok getirisi bulunmaktadır (İncekara, 1995: 63,64). Öncelikle ülkeler ekonomik bakımdan üretim kapasitelerini genişleterek verimliliği arttırmak ve bunun neticesinde de toplumsal refah düzeyini yükseltmek amacıyla ekonomik entegrasyona girebilirler. Böylece ekonomik ve siyasal egemenliklerinden kısmi olarak vazgeçmeleri karşısında toplumsal refahı arttırıcı garantiler alırlar. Ayrıca ülkeler ekonomik bakımdan üretim

kapasitelerini genişleterek verimliliği arttırmak ve bunun neticesinde de toplumsal refah düzeyini yükseltmek, ülkelerin bölge dışı bloklara karşı daha büyük bir rekabet gücüne sahip olarak, politik alanda daha etkili olmak istemeleri yani politik potansiyelin yükseltilmek istenmesidir. Ekonomik entegrasyonun bir diğer nedeni ise, bölgesel olarak bir arada yaşamak durumunda olan komşu ülkelerin birbirleri ile çatışmaları yerine güçlerini bir araya getirerek çıkar çatışmalarını önlemektir (Paksoy, 2019: 5).

Ekonomik entegrasyon hareketlerine; AB, EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) ve NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) gibi gelişmiş ülkeler arasındaki entegrasyonların yanı sıra APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü), KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü) ve OIC (İslam Konferansı Örgütü) gibi gelişmekte olan ülkeler arasındaki entegrasyon hareketleri de örnek gösterilebilir (İyiboğurt, 1995: 208). Bu bölümde ağırlıklı olarak Brexit'in Avrupa Birliği ve NAFTA gibi entegrasyon hareketleri üzerindeki etkisine yer verilecektir.

2.2.1. Brexit ile Birlikte Avrupa Birliği'nin Geleceği

İngiltere'nin birlikten ayrılma kararı vermesiyle İngiltere ve Avrupa Birliği derin bir belirsizliğe düşmüştür. Bu kararın Avrupa Birliği için kırılma noktası olduğu ifade edilebilir (Çetin & Hatip, 2018). Zira İngiltere Avrupa Birliği'nin en büyük askeri gücüne, ikinci büyük ekonomisine ve en büyük finans merkezine sahiptir. Ayrıca genişleme politikaları açısından bakıldığında İngiltere'nin Avrupa Birliği bütünleşmesinin küreselleşmeye açık yüzünü oluşturduğu da belirtmek gerekir. Bu nedenle İngiltere gibi önemli bir gücün Avrupa Birliği'nden ayrılmasının birlik açısından güç kaybı anlamına geldiğini belirtmek yanlış olmayacaktır (Kutlay, 2017: 16).

İlk kez bir üye kaybeden birlik sadece imaj zedelenmesi yaşamamış, aynı zamanda Avrupa'da nükleer güce sahip bir ülkeyle de vedalaşmıştır. İngiltere gibi önemli bir askeri gücün birlikten ayrılması, ortak savunma planı geliştirmekte zorluk çeken Avrupa Birliği için önemli bir kayıp teşkil etmektedir (Şeker ve Çetin, 2020). Brexit'ten sonra Avrupa Birliği'nde güvenlik ve savunma politikası iş birliğinin geliştirilmesine acil bir ihtiyaç duyulmuştur. İngiltere olmadan Avrupa Birliği dış politikasının daha az aktif hale gelmesi ihtimali yüksektir (Büyükcan, 2019: 68).

Tüm bunların yanı sıra söz konusu ayrılık Avrupa Birliği'nin üye sayısında, nüfusunda, milli gelirinde ve yüz ölçümünde ciddi azalmalar yaşanmasına neden olmuştur. Bu kayıplar gelecek dönemlerde ayrılığın diğer üye ülkelerin gündemine gelme ihtimalini de arttırmıştır. Avrupa Birliği'ni hem Almanya

hem de diğer üyeleri tarafından sorgulamaya yönlendirebilir. Böyle bir "domino etkisi", özellikle Güney ve Doğu Avrupa üye devletlerini etkileme potansiyeline sahiptir. Ayrıca bu durum radikal sağ popülist partiler olan Fransa'nın Ulusal Cephesi gibi Kuzey ve Batı Avrupa'daki diğer popülist radikal sağ yönelimli benzer grupları da teşvik edebilir (Büyükcan, 2019: 85). Bu bağlamda yaşanan güç kaybıyla Avrupa Birliği'nin küresel anlamda siyaseten ve ekonomik olarak önemli rol üstlenememesi birlik içinde Brexit benzeri ayrılık ihtimallerini de güçlendirmiştir. Avrupa Birliği'nin dış politikası muhtemelen hükümetler arası olmaya devam edecektir; ne var ki Avrupa Birliği'nin dünya politikasında daha az aktif hale gelme ihtimali de bulunmaktadır (Gürlesel, 2016). Aynı zamanda Brexit ile dünyanın en büyük finans merkezi olan Londra, Avrupa Birliği sınırları dışında kalacaktır. Ancak İngiltere'de faaliyet gösteren finans kuruluşlarının Brexit'in akabinde Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki müşterileriyle mevcut ilişkilerini eskisi gibi sürdürmeyecek olmaları, finansal hizmetlerin diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelere yönelmesine de neden olabilecektir (Kurtaran, 2020).

İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması birliğin bütçesini de değiştirmiştir. İngiltere Avrupa Birliği bütçesine ciddi ölçüde katkı sağlayan bir üye olması nedeniyle birlikten ayrılması Avrupa Birliği'ne üye diğer ülkelerin mali yükünü arttırmıştır (Şeker & Çetin, 2020). Birlikten ayrılışın bir başka önemli etkisi ise, Avrupa Birliği'ndeki toplam nüfusun azalması yönündedir. Brexit öncesi Avrupa Birliği nüfusu 513 milyonu bulurken, Brexit sonrası bu sayı 66 milyonluk bir gerilemeyle 447 milyona düşmüştür. Bununla beraber Avrupa Birliği'nin fiziki boyutunda da bir küçülme meydana gelmiştir (Şeker & Çetin, 2020).

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin bankacılık aktivitelerini kendi ülkelerine kaydırma ihtimalleri, birlik açısından finansal hizmetlerin maliyetini ve likiditeyi de etkileyecektir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018: 56-57). Finansal istikrarın bozulması ayrılık öncesi Avrupa Birliği'nin yapmış olduğu %55 dış ticaret değerlerinin ayrılık sonrası %90'lara varan oranlarla düşeceği öngörülmektedir. Bu durum Avrupa Birliği için büyük bir dış ticaret kaybı anlamına gelmektedir (Aydemir, 2016). Ticaretin bu denli etkilenmesi %2,5 olan küresel ekonomik büyüme beklentisini olumsuz etkileyerek dünya ekonomisinde büyümeyi yavaşlatmıştır. Küresel mali piyasalardaki mali varlık fiyatları, Avrupa Birliği öncelikli olup düşmekte ve güvensizlik kendini göstermektedir (Gürlesel, 2016: 99).

Brexit'in Avrupa Birliği'nin yanı sıra üye ülkeler üzerinde de etkileri mevcuttur. Özellikle Avrupa'nın en büyük ekonomisine sahip Almanya'nın Brexit'den etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu durumun ilk belirtileri İngiltere ile Almanya arasındaki

ticaretin azalmasıyla kendisini göstermiştir. Almanya'nın üçüncü büyük ihrac pazarı olan İngiltere beşinci sıraya gerilemiştir. Yine İngiltere'deki Alman şirketlerin ekonomik durumu kötüye gideceği de öngörülmektedir. Brexit ve diğer tüm sorunlar karşısında Avrupa Birliği'nin anahtarının Almanya olması beklenmektedir Bununla beraber birlikten çıkış üye ülkelerin tamamının ekonomisini irili ufaklı etkilemiştir. Çünkü İngiltere Avrupa Birliği'nin önemli ticaret merkezlerinden biridir. Birlik içerisinde böyle bir kaybın birlik üyelerini olumsuz etkilemesi de kaçınılmazdır (Hekimler, 2017: 13).

2.2.2. Brexit'in Nafta'ya Etkileri

1980'lerden itibaren şekillenen bütünleşme çabaları, özellikle NAFTA ve APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği) örneklerinin yansıttığı gibi, farklı ekonomik statüdeki ülkeler arasında ortaya çıkmaktadır. Kökeni itibariyle ABD-Kanada arasındaki yakın ekonomik ilişkilere dayalı olarak 1990'ların ilk yarısında yürürlüğe giren, Kuzey Amerika Serbest Anlaşması ile dünya üretimi, ticareti ve coğrafi büyüklüğü itibariyle çok önemli bir serbest ticaret bölgesi ortaya çıkmıştır (Dolu & Göksel, 2017: 916).

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), ABD, Meksika ve Kanada arasında dört yılı aşkın müzakereler sonucunda imzalanarak 1 Ocak 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. NAFTA, aslında Kuzey Amerika ülkelerindeki özel sektör arasında giderek artan orandaki ticari entegrasyonun doğal seyri ve anılan entegrasyonun önündeki engellerin ortadan kaldırılması olarak değerlendirilmektedir (Dolu & Göksel, 2017, a.g.e). Ancak burada değinilmesi gereken husus, ABD Başkanı Donald Trump'ın seçim vaatlerinin bir sonucu olarak 2017 yılında ABD, Kanada ve Meksika arasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) yeniden müzakere görüşmelerine başlanmış olmasıdır. 14 ay süren ve yoğun tartışmalara sahne olan müzakereler sonucunda NAFTA'nın yürürlükten kaldırılarak yeni bir ABD Meksika Kanada Anlaşması (USMCA) üzerinde mutabakata varılmıştır. NAFTA'nın Kanada ve Meksika için haksız avantaj sağladığı ve orta sınıfın istihdamına zarar verdiği yönündeki Amerikan Hükümeti tezleri ile başlayan sert müzakereler sonucunda ABD önce Meksika sonra da Kanada ile mutabakata vararak anlaşmayı imzalamıştır (İsta, 2020). Bu anlaşma hükümleri 1 Temmuz 2020 yılında yürürlüğe girmiştir (Bloomberg, 2020).

Buradan hareketle Brexit'in NAFTA'ya olan etkilerinin belirsiz olduğu söylenebilir. Çünkü NAFTA Brexit öncesi yürürlükten kaldırılmış yerine NAFTA'nın uzantısı sayılabilecek USMCA getirilmiştir. Brexit'in olası etkisi İngiltere üzerinden olmuştur. Nitekim İngiltere Başbakanı Boris Johnson uzun süredir ABD

ile imzalanacak bir ikili anlaşmanın, ülkesinin Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılması nedeniyle uğradığı zararları telafi edeceğini düşüncesindeydi. USMCA yani ABD, Kanada ve Meksika arasında var olan ticaret anlaşmasına katılmak İngiltere'ye, Kuzey Amerika ekonomileriyle ticaretinde özellikle bazı mallarda ve dijital alışverişte faydalar sağlayabilirdi. 2020 yılında resmen Avrupa Birliği'nden ayrılık sürecini tamamlayan ve Avrupa serbest ticaret piyasasından çıkan İngiltere, ekonomik alanda umutlarını ABD başta olmak üzere tek tek dünya ülkeleriyle ikili ticaret anlaşmaları yapmaya başlamıştı. ABD ile İngiltere'nin ticaret hacmi 2019 yılında tahminen 273 milyar dolardı. İkili bir ticaret anlaşması hem iki ülke arasında ticareti ucuzlatacağı için ticaret hacminin büyümesini hem de şirketlerin karlılık oranlarının artmasını sağlayacaktı. Fakat Washington'un gündeminde bu konunun öncelik taşımaması ve Biden'ın anlaşma konusunda umut vermeyen yaklaşımı İngiltere hükümetini bu durumu kabullenmek zorunda bırakmıştır (BBC, 2021).

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Avrupa'da barış ve istikrarı sürekli kılmak ve Avrupa ülkelerini yakınlaştırma amacıyla başlayan bütünleşme sürecinde kayda değer başarıların görülmesiyle birlikte başlangıçta sürecin dışında kalan İngiltere, 1 Ocak 1973'te Topluluğa katılmıştır. Avrupa Birliği'nden ayrılmaya yönelik ilk referandum ise üyelikten çok kısa bir süre sonra, 1975 yılında yapılmıştır. Sonrasındaki dönemlerde de İngiltere'nin Avrupa Birliği bütünleşmesine karşı mesafeli yaklaşımı devam etmiştir. İngiltere, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan bir referandumla %51,9 oy çoğunluğuyla Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı almış ve Avrupa Birliği tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir. Brexit, Avrupa Birliği üyesi bir ülkenin üyelikten ayrılma kararının ötesinde Avrupa Birliği içi iş birliği ve dayanışmanın geleceğini de tartışmaya açmıştır. Bu nedenle Brexit, Avrupa Birliği için sonun başlangıcı olmasa da, Avrupa entegrasyonunun geleceği ve Avrupa Birliği içi dengeleri derinden etkilemiştir. Bu kararın altında yatan başlıca nedenlerden ilki Avrupa Şüphesizliği kavramıdır. Avrupa şüphesizliği ifadesi, Avrupa entegrasyonu sürecine karşı muhalefet ve şüphe olarak tanımlanabilir İngiltere'nin ekonomik ve parasal birlik oluşturma fikrine karşı çıkarak Eurozone ve Schengen bölgeleri dışında kalmayı tercih etmesi Avrupa Birliği'ne karşı takındığı şüpheli tavrın göstergelerinden biridir.

İngiltere'yi Avrupa Birliği'nden ayrılmaya iten bir diğer neden bütçe sorunudur. İngiltere, 1984 yılında kalıcı olarak kazandığı iskonto hakkına (Britanya İndirimi) rağmen, birlik bütçesine en fazla net katkıda bulunan üçüncü ülke konumundadır. Bu imtiyaza rağmen, bütçe konusu

güncelliğini korumuş ve Brexit sürecinde en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Ayrılığın nedenlerinden bir diğeri ise göç problemidir. Brexit destekçilerinin ana argümanlarından biri, Doğu genişlemesiyle birlikte giderek artan göçün İngiltere'deki yaşam kalitesini düşürdüğü düşüncesidir. Brexit destekçileri, Avrupa Birliği ülkelerinden gelen göçmenlerin, İngiltere vatandaşlarının ücretlerini ve iş fırsatlarını azaltarak ülke refah seviyesini azalttığını savunmaktadır.

Bu çalışmada; İngiltere'nin Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılışının İngiltere, Avrupa Birliği ve NAFTA açısından yaratacağı sonuçlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Avrupa Birliği'nin Almanya'dan sonra en büyük ikinci ekonomisi olan İngiltere, Avrupa Birliği'nden ayrılarak, birden fazla ikileme karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği düzenlemelerinden ve Avrupa Birliği bütçesine olan mali katkılardan kaçınılacak, ancak bu durum beraberinde Ortak Pazar'a erişim hakkının kaybolmasını getirecektir. Oysaki Ortak Pazar'ın üye ülkelere ölçek ekonomileri, rekabet, teknolojik yenilikler konusunda sunmuş olduğu avantajlar, üretimi ve etkinliği arttırarak maliyetleri düşürmektedir. Diğer yandan, İngiltere, finansal düzenlemelerden feragat edecek, ancak, aynı zamanda, Londra Avrupa'nın en büyük finans merkezlerinden biri olma statüsünü kaybedecektir. Burada Avrupa Birliği' de en önemli finans merkezi olan Londra'yı da kaybedecektir.

İngiltere'nin Avrupa Birliği ekonomisi açısından önemli bir ülke olması, bütçesine yaptığı katkı ve finans merkezi olması, Brexit'in Avrupa Birliği açısından da önemli etkilerinin olacağını göstermektedir. Kısa dönemde İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılma kararının yarattığı belirsizlik ortamının bile Avrupa Birliği ekonomisinin büyüme rakamlarına olumsuz yansıdığı görülmektedir. Avrupa Birliği, bütçesine Almanya'dan sonra en önemli katkıyı yapan üyesini kaybetmektedir. Bu kaybın diğer üye ülkeler tarafından ikame edilmesi veya harcamaların kısılması yoluyla karşılanması gerekecektir. Ayrıca İngiltere ile Avrupa Birliği ticaret bağlarının bozulması her iki tarafa da ekonomik anlamda zarar vermiştir. Ancak Brexit'in ekonomik sonuçları Avrupa Birliği açısından çok daha az maliyetli olurken İngiltere açısından çok daha ağır ve maliyetli olacaktır. Brexit, iki tarafı keskin bir bıçak gibi hem Avrupa Birliği'nin hem de İngiltere'nin geleceği açısından büyük bir sorun oluşturmaktadır. Avrupa Birliği gerekli paradigma değişimini dayanışma eksikliği ile giderdiği takdirde geleceği açısından büyük tehlike potansiyeline sahip olan sorunların çözümünde gerekli adımları atmış olacaktır. Şayet Avrupa Birliği'nin yetkili kurumları ve üye devletlerinin devlet veya hükümet

başkanları, gerekli önlemleri almayıp aynı şekilde yollarına devam edecek olursa birliğin geleceğini farklı senaryoların beklediğini de ifade etmek gerekir.

Kaynakça

- Aktaş, M. (2019). AB lkelerinde yükselen opülizm, Brexit ve AB'nin geleceği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 264-270.
- Alakbarov, N. (2018). *Brexit'in politik ekonomisi*. İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Alkan, Y. S. & Bakırcıoğlu, Ö. (2017). Brexit, Avrupa Birliği hukuku ve serbest dolaşım: İngiltere'de yaşayan Türk vatandaşların durumu. E. Esen, & D. Şekeroğlu içinde, *Brexit- elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den ayrılmasından sonra Avrupa bütünleşmesi ve Türkiye-AB ilişkilerinde fırsatlar ve tehditler* (s. 323-355). Siyasal Kitabevi.
- Altay, F. (2016, 05 17). *Brexit-İngiltere'nin AB'den ayrılması sorunsalı " Türkiye'ye olası etkileri"*. 01 17, 2022 <http://www.kto.org.tr/d/file/brexit-ingilterenin-ab%E2%80%99den-ayrilmasi-sorunsali-feyzullah-altay.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Aras, İ. & Günar, A. (2018). Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumu: Brexit süreci ve sonuçları. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 6(2), 99-100.
- Ayaz, E. (2017). Brexit Avrupa Birliği'nin sonu mu? Brexit'in Birleşik Krallık İle Avrupa siyaseti açısından sonuçları. *Yakın Doğu Enstitüsü Raporları*, 26-30.
- Aydemir, A. (2016). *Brexit Nedir?* 01 9, 2022 tarihinde GCM Yatırım: <https://www.gcmyatirim.com.tr/egitim/makaleler/brexit-nedir> adresinden erişilmiştir.
- Balkır, C. (2021). Brexit: ekonomik çözülme veya yeniden dirilişin ilk adımı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 212-232.
- BBC. (2021, September 22). *Johnson, Biden'dan istediğini alamadı; İngiltere'nin ABD-Meksika-Kanada Ticaret Anlaşması'na dahil olması gündemde*. BBC NEWS. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58653544>
- Blog, İ. (2020, July 1). *NAFTA'dan USMCA'ya geçiş, uyumsuzluk çözümü ve Türkiye'ye etkileri*. İsta. <https://ista.org.tr/blog/haberler/uluslararasi-ticari-tahkim/1-temmuz-2020-naftadan-usmcaya-gecis-uyusmazlik-cozumu-ve-turkiyeye-etkileri/>

- Bloomberght. (2020, July 1). *NAFTA rafa kalkıyor, yeni serbest ticaret anlaşması USMCA*. Bloomberght. <https://www.bloomberght.com/nafta-rafa-kalkiyor-yeni-serbest-ticaret-anlasmasi-usmca-2259175>
- Bostan, A. (2019). Avrupa bütünleşmesinde ortak çıkarlar ve ortak kimlik: Doğu Avrupa, Türkiye ve BREXIT. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi* 8(24), 588.
- Çetin, M. (2020). Popülizm ve salgınla ulus devlete geçiş, gıda tedarik zinciri ile birliğe dönüş. *Euro Politika Dergisi*, 170.
- Çetin, Ş. & Hatip, Y. (2018, May 9). *Brexit sonrası ilk AB bütçesi birliği bölüdü*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/brexit-sonrasi-ilk-ab-butcesi-birligi-boldu/1139786>
- Dolu, A. & Göksel, T. (2017). Nafta'nın Meksika ekonomisi üzerindeki etkileri: sentetik kontrol metot yaklaşımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22(3), 916-920.
- Gürlesel, C. F. (2016). *Brexit ve küresel etkileri*. <https://www.moment-expo.com/tr/dergiler/97/makale/brexit-ve-kuresel-etkileri-adresinden-alindi>
- Hekimler, O. (2017). Brexit sonrasında merkezi ve Doğu Avrupa'yı yeniden düşünmek. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 13-15.
- İncekara, A. (1995). *Globalleşme ve bölgeselleşme sürecinde NAFTA ve etkileri*. İTO Yayınları.
- İyibozkurt, E. (1995). *Uluslararası iktisat*. Ezgi Kitabevi.
- Kılıcı, E. N. (2018). Brexit: Birleşik Krallık ve Euro Bölgesi açısından sonuçlarının değerlendirilmesi. *Sakarya İktisat Dergisi Cilt 7 Sayı 1*, 5.
- Kılınç, M. (2016). Birleşik Krallık iç politikasının brexit'e etkisi. https://www.academia.edu/33456263/B%C4%B0RLE%C5%9E%C4%B0K_KRALLIK_%C4%B0%C3%87_POL%C4%B0T%C4%B0KASININ_BREX%C4%B0TE_ETK%C4%B0S%C4%B0, 3-4.
- Kol, G. (2021). Brexit Sürecinin Birleşik Krallık ve Türkiye ekonomilerine etkilerinin dış ticaret bağlamında analizi. *Düzce İktisat Dergisi*, 26-39.
- Kurtaran, G. (2020, February 5). *Londra dünyanın en büyük finans merkezi olmayı sürdürme iddiasında*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/londra-dunyanin-en-buyuk-finans-merkezi-olmayi-surdurme-iddiasinda-/1724739>

- Kutlay, M. (2017). Brexit sonrası İngiltere ve AB bütünleşmesinin geleceği. *Özgürlük Araştırmaları Derneği*, 6-16.
- Martin, N. (2017). Türkiye, Avrupa Birliği ve Brexit. E. Esen, & D. Şekeroğlu içinde, *Brexit- elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den ayrılmasından sonra Avrupa bütünleşmesi ve Türkiye-AB ilişkilerinde fırsatlar ve tehditler* (s. 39-65). Siyasal Kitapevi.
- Ticaret Bakanlığı, T. C. (2021, 11 09). *Brexit ve Birleşik Krallık STA*. 01 16, 2022 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/brexit-ve-birlesik-krallik-sta> adresinden erişilmiştir.
- Soytürk, M. (2020). Avrupa Birliği ve geleceği. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi* 6(2), 319-320.
- Şeker, A. U. & Çetin, Ş. (2020, February 1). *AB, Brexit'le kan kaybetti*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-brexit-kan-kaybetti-/1720987>
- Şenbaş, D. (2019). Brexit sürecinin İngiltere ve Avrupa Birliği açısından sonuçları. *XI. IBANESS Kongreler Serisi*, (s. 228-236).
- Topaloğlu, G. (2018). Avrupa Birliği'nden ayrılma hakkı ve Brexit süreci. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 348-350.
- Türko, E. S., & Gökçenoğlu, S. (2020). Avrupa Birliği Tarihinde Bir Geri Adım: Brexit. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 557-580.
- Vakfi, İ. K. (2018). *Birleşik Krallık referandumu ve sonrası: AB entegrasyon sürecinin geleceği ve Türkiye*. 56-57.

Protokol Dergisi

Çağrı Metni

Protokol dergisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi bünyesinde yayımlanmaktadır. Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji, Ekonomi, Kent, Çevre ve Yönetim konuları başta olmak üzere sosyal bilimler alanına dair kısa makalelere yer veren dergi, Şubat ve Ağustos olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır.

Kısa makalelerin yanı sıra derginin her sayısında rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da yer verilmektedir.

Dergi, öncelikli olarak ilgili alanlardaki güncel strateji temelli konulara dair tartışmaları okuyucu ile buluşturmayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda hazırladığınız çalışmalarınızı bekliyoruz...

Genel yayım ilkeleri ve yazım kuralları için:

www.ktu.edu.tr/sam/protokol

Dergiye yazı göndermek için:

suna.ersavaskavanoz@ktu.edu.tr

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

PROTOKOL